

Sygn. akt IV CSK 352/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 lutego 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szulc (przewodniczący)

SSN Kazimierz Zawada

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości P. Spółki Akcyjnej
w upadłości likwidacyjnej

przeciwko C.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 5 lutego 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 29 stycznia 2015 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) zł, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny, zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację strony pozwanej „C.” S.A. od wyroku Sądu Okręgowego, którym uwzględnił w całości powództwo Syndyka masy upadłości P. S.A. w upadłości likwidacyjnej o zasądzenie na jego rzecz od strony pozwanej kwoty 672 720,34 zł, z ustawowymi odsetkami od poszczególnych kwot składających się na tę kwotę, od szczegółowo określonych dat, do dnia zapłaty. Ponadto stosownie do wyniku procesu zostały zasądzone koszty za obie instancje.

Podstawę faktyczną rozstrzygnięcia stanowiły następujące okoliczności:

W dniach 28 lutego 2012 r. i 2 maja 2012 r. zostały zawarte umowy, na mocy których P. S.A. świadczyła na rzecz strony pozwanej usługi produkcyjne oraz usługi kontroli jakości. Pierwsza umowa obowiązywała do końca stycznia 2013 r., zaś druga do 30 kwietnia 2013 r.

Postanowieniem z dnia 14 czerwca 2012 r., Sąd Rejonowy w B. ogłosił upadłość P. S.A. z możliwością zawarcia układu. W ramach współpracy gospodarczej wynikającej z opisanych wyżej umów, po ogłoszeniu upadłości układowej, strona pozwana stała się dłużnikiem upadłego w kwocie 676 289,61 zł, natomiast upadły miał dług w stosunku do strony pozwanej w kwocie 3 569,27 zł i po skompensowaniu tych kwot na rzecz upadłego powstała wierzytelność w kwocie dochodzonej pozwem (672 720,34 zł).

W dniu 14 września 2012 r., strona pozwana zgłosiła do masy upadłości P. S.A. wierzytelność w kwocie 1 593 342,55 zł oraz dołączyła oświadczenie z dnia 23 sierpnia 2012 r. o potrąceniu wzajemnych wierzytelności w kwocie 89 401,80 zł. W dniu 26 listopada 2012 r., strona pozwana uzupełniła zgłoszenie wierzytelności o kwotę 21 592,95 zł. Nadzorca sądowy w sporządzonym projekcie listy wierzytelności, uznał wierzytelność pozwanej w łącznej kwocie 1 614 933,50 zł, przyjmując, iż oświadczenie o potrąceniu nie jest skuteczne. Strona pozwana złożyła sprzeciw do listy wierzytelności, kontestując stanowisko nadzorca sądowego w przedmiocie skuteczności potrącenia. Postanowieniem z dnia 9

kwietnia 2013 r., sędzia komisarz oddalił ten sprzeciw. Zażalenie strony pozwanej na to postanowienie zostało oddalone przez Sąd Rejonowy.

W dniu 25 stycznia 2013 r., Sąd Rejonowy wydał postanowienie, którym orzekł o zmianie sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu na obejmujący likwidację majątku P. S.A. i ustanowił syndyka masy upadłości, po czym w dniu 12 lutego 2013 r., strona pozwana złożyła kolejne oświadczenie o potrąceniu wierzytelności przysługującej jej wobec powoda w kwocie 1 525 533,10 zł, z wzajemną wierzytelnością powoda w stosunku do niej w kwocie 651 895,38 zł. Konsekwencją tego było złożenie przez pozwaną Spółkę uzupełniającego zgłoszenia wierzytelności i w nawiązaniu do zgłoszenia wierzytelności dokonanego w dniach 14 września 2012 r. oraz 26 listopada 2012 r., a także po uwzględnieniu oświadczenia o potrąceniu, określiła swoją wierzytelność na kwotę 873 638,32 zł. W uzupełniającej liście wierzytelności z dnia 21 października 2013 r., syndyk masy upadłości nie uznał uzupełniającego zgłoszenia przez pozwaną wierzytelności i dokonanych przez nią potrąceń. Strona pozwana wniosła sprzeciw do uzupełniającej listy wierzytelności, który sędzia - komisarz oddalił, a jej zażalenie w tej materii od tegoż postanowienia sędziego komisarza zostało oddalone postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 30 września 2014 r.

W zbieżnych rozważaniach prawnych, Sądy obu instancji, uznając co do zasady dopuszczalność powoływania się przez pozwanego w toku postępowania sądowego prowadzonego z powództwa upadłego przeciwko osobie, będącej jednocześnie jej wierzycielem na zarzuty wynikające z instytucji potrącenia i umorzenia wierzytelności (niezależnie od zapadłych w postępowaniu upadłościowym orzeczeń w przedmiocie oświadczenia czy zarzutu potrącenia), zaznaczyły, iż w takiej sytuacji skuteczność potrącenia jest uzależniona od spełnienia przesłanek określonych w prawie upadłościowym, chodzi bowiem o zagwarantowanie jednolitych zasad traktowania wierzycieli w odniesieniu do skorzystania z przywileju, za jakie uznaje się prawo potrącenia realizowane przez wierzyciela upadłego.

Po przytoczeniu treści przepisów art. 89, art. 93, art. 95 i art. 118 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (j.t. Dz. U. z 2015 r.

poz. 233, ze zm. zwane dalej u.p.u.n.), a także poglądów doktryny prawniczej oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego, Sądy obu instancji wyjaśniły, iż podniesiony przez stronę pozwaną zarzut potrącenia oparty na złożonym w postępowaniu upadłościowym oświadczeniu o potrąceniu wzajemnych wierzytelności nie jest skuteczny, gdyż upadłość układowa miała miejsce w okresie od 14 czerwca 2012 r. do 24 stycznia 2013 r. i dochodzone w tym procesie przez powoda wierzytelności powstały w tym okresie, co wynika z dołączonych do pozwu faktur wystawionych przez upadłą spółkę w okresie od 24 sierpnia 2012 r. do 14 stycznia 2013 r. (które nie były przez pozwaną kontestowane, tak co do wysokości, jak i wymagalności), zaś strona pozwana stała się wierzycielem upadłego jeszcze przed ogłoszeniem upadłości układowej, nie będąc jednak przed tym dniem dłużnikiem upadłego. Wprawdzie przepis art. 118 u.p.u.n. jest sformułowany w taki sposób, że jego wykładnia literalna na tle dopuszczalności potrącenia może budzić wątpliwości (czego wyrazem są sprzeczne stanowiska wyrażane w piśmiennictwie prawniczym), jednak w ocenie Sądu Apelacyjnego nie jest uprawniona taka jego interpretacja, która prowadziłaby do uznania, że skutkiem postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego jest dopuszczalność potrącenia według stanu istniejącego na dzień wydania postanowienia w tym przedmiocie, a według stanu na dzień ogłoszenia upadłości, rozumianego jako data wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu. W postępowaniu upadłościowym obejmującym likwidację majątku upadłego, odmiennie niż w przypadku postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu unormowano m.in. kwestie wymagalności zobowiązań upadłego i zmiany zobowiązań majątkowych niepieniężnych na zobowiązania pieniężne (art. 91), odsetek od wierzytelności należnych od upadłego (art. 92), wykonywanie umów wzajemnych (art. 98-115), czy roszczeń małżonka upadłego (art. 116), których to regulacji brak przy postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu, a zatem do tych instytucji szczególnych dla postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku upadłego odnosi się unormowanie zawarte w przepisie art. 118 u.p.u.n. Regulacja dotycząca dopuszczalności potrącenia przewidziana w art. 89 ust. 1 pkt. 1 u.p.u.n. (zamieszczona w oddziale dotyczącym skutków ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu) odpowiada treści

art. 95 u.p.u.n. (znajdującego się w oddziale dotyczącym skutków ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego), bowiem w obu wypadkach datą graniczną jest data ogłoszenia upadłości, którą należy rozumieć tożsamo jako dzień wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości, niezależnie od wybranego sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego, tym bardziej, iż sąd upadłościowy zmieniając sposób prowadzenia postępowania nie ogłasza ponownie upadłości (art. 52 u.p.u.n.).

Wykładnia przepisu art. 118 u.p.u.n. w kierunku preferowanym przez stronę pozwaną, zdaniem Sądu Apelacyjnego przeczyłaby istocie i celom postępowania upadłościowego tj. równomiernemu zaspokojeniu roszczeń wszystkich wierzycieli upadłego. Z datą ogłoszenia upadłości wzajemne roszczenia wierzycieli i dłużnika podlegają normom prawa upadłościowego. W skład masy upadłości stosownie do art. 62 u.p.u.n., do której wierzyciele kierują roszczenia, wchodzi majątek należący do upadłego w dniu ogłoszenia upadłości oraz nabyty przez niego w toku postępowania upadłościowego, z wyjątkami określonymi w art. 63-67 u.p.u.n. Takim majątkiem nabytym w toku postępowania upadłościowego jest wierzytelność powstała w wyniku wykonania przez upadłego w tym czasie umowy wzajemnej. W efekcie dopuszczenie prawej możliwości potrącenia takiej wierzytelności z wierzytelnością przysługującą jednemu z wierzycieli zgłoszoną na listę wierzytelności wskutek zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego na podstawie art. 93 ust. 1 u.p.u.n. w zw. z art. 118 u.p.u.n., przez uznanie, że dzień ogłoszenia upadłości jest równoznaczny z dniem wydania postanowienia zmieniającego sposób prowadzenia upadłości, powoduje uszczuplenie masy upadłości i pominięcie roszczeń pozostałych wierzycieli co do tego składnika masy upadłości.

Analizując powoływany przez obie strony wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2012 r., V CSK 95/11, Sąd Apelacyjny wskazał, iż stan faktyczny, w której został wydany jest odmienny od tego z niniejszej sprawy. Nadto idąc tokiem rozumowania zaprezentowanym w jego motywach i przyjętą przez Sąd Najwyższy kompromisową (w stosunku do rozbieżnych stanowisk doktryny prawniczej) wykładnią przepisu art. 118 u.p.u.n., Sąd drugiej instancji podkreślił, że przedstawiona w tej sprawie do potrącenia wierzytelność strony pozwanej nie

jest wierzytelnością nową, powstałą po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, a przed jej zmianą na upadłość likwidacyjną, lecz wierzytelnością, która już istniała w dacie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu i która została zgłoszona w postępowaniu upadłościowym i uwzględniona na prawomocnie zatwierdzonej liście wierzytelności.

W skardze kasacyjnej, strona pozwana, zaskarżając w całości wyrok Sądu drugiej instancji, wniosła o jego uchylenie i zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji przez oddalenie w całości powództwa z zasądzeniem na jej rzecz od powoda kosztów procesu, ewentualnie jego uchylenia z przekazaniem sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Zarzuciła naruszenie prawa materialnego wskutek błędnej wykładni, a to: 1) art. 118 u.p.u.n. w zw. z art. 93 ust. 1 u.p.u.n. i art. 95 u.p.u.n. polegającej na przyjęciu, że z brzmienia tych przepisów nie wynika, iż wyrażenie „w dniu ogłoszenia upadłości” odnosi się do wydania postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z postępowania obejmującego upadłość z możliwością zawarcia układu na postanowienie obejmujące likwidację majątku upadłego, w sytuacji gdy prawidłowa wykładnia powinna prowadzić do przyjęcia, że z brzmienia art. 118 u.p.u.n. wprost wynika, że z chwilą zmiany postanowienia o upadłości układowej na likwidacyjną powstają skutki wymienione w przepisach oddziału 3 rozdziału 2 u.p.u.n. (w tym m.in. art. 93 ust. 1 u.p.u.n. i art. 95 u.p.u.n.) bez wyłączeń, wobec tego zwrot „dzień ogłoszenia upadłości” oznacza również dzień ogłoszenia upadłości likwidacyjnej; 2) art. 93 ust. 1 u.p.u.n. i art. 95 u.p.u.n. w zw. z art. 118 u.p.u.n., polegającej na przyjęciu przez Sąd drugiej instancji, że z przepisów tych wynika zakaz potrącania wierzytelności przysługujących względem upadłego, a powstałych po ogłoszeniu upadłości układowej, zmienionej następnie w upadłość likwidacyjną, w sytuacji gdy prawidłowa wykładnia tych przepisów powinna prowadzić do przyjęcia, że potrącenie jest dopuszczalne, jeśli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości likwidacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z dniem 1 stycznia 2016 r. weszła w życie ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. z 2015 r., poz. 978, ze zm., zwana dalej u.p.r.), która uchyliła regulacje z u.p.u.n. dotyczące upadłości z możliwością zawarcia układu, w tym m.in. art. 89 i 118 u.p.u.n. (od 1 stycznia 2016 r. ustawa – Prawo upadłościowe). Zgodnie jednak z art. 449 u.p.r., w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie tej ustawy wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, stosuje się przepisy dotychczasowe. Zatem w tej sprawie mają zastosowanie przepisy u.p.u.n., w wersji obowiązującej przed 1 stycznia 2016 r.

Trafnie sądy obu instancji przyjęły, iż wszczęcie postępowania upadłościowego, nie powoduje skutków zawiśnięcia sporu, ani powagi rzeczy osądzonej w zakresie zapadłych w nim orzeczeń dotyczących rozstrzygnięcia o skuteczności skorzystania przez wierzyciela upadłego z instytucji potrącenia. Z tego względu, w toku postępowania sądowego dotyczącego wierzytelności dochodzonej przez syndyka masy upadłości przeciwko osobie będącej jednocześnie wierzycielem upadłego, dopuszczalne jest powołanie przez pozwanego zarzutu potrącenia opartego na złożonym w postępowaniu upadłościowym oświadczeniu o potrąceniu wzajemnych wierzytelności, jeśli przy sporządzeniu listy wierzytelności nadzorca sądowy (przy upadłości układowej) lub syndyk masy upadłości (przy upadłości likwidacyjnej) prawomocnie nie uznali umorzenia wierzytelności wskutek potrącenia. W toku procesu sądowego taki zarzut może być uwzględniony jedynie wówczas, gdy zachodziły przesłanki uzasadniające dokonanie potrącenia w postępowaniu upadłościowym (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2015 r., IV CSK 749/14 nie publ., z dnia 22 marca 2012 r., V CSK 95/11, nie publ.; z dnia 20 marca 2011 r., III CSK 311/10 OSNC-ZD 2011/3/65).

Taka sytuacja procesowa występuje w niniejszej sprawie. Strona pozwana „C.” S.A. podniosła zarzut potrącenia oparty na złożonych w toku postępowania upadłościowego oświadczeniach o potrąceniu własnej wierzytelności stosunku do upadłego P. S.A. powstałej przed ogłoszeniem upadłości (14 czerwca 2012 r.) i uznanej na liście wierzytelności, z wzajemną wierzytelnością (której dochodzi w tym procesie Syndyk masy upadłości P. S.A. w upadłości likwidacyjnej), powstałą w okresie prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu,

a przed zmianą sposobu prowadzenia tegoż postępowania na likwidacyjne. Pierwsze oświadczenie o potrąceniu strony pozwanej miało miejsce w czasie prowadzenia upadłości z możliwością zawarcia układu w dniu 23 sierpnia 2012 r., (przy zgłoszeniu wierzytelności do masy upadłości) i dotyczyło kwoty 89 401,80 zł, natomiast drugie oświadczenie w tym przedmiocie po ogłoszeniu zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu na likwidację majątku upadłego i obejmowało wierzytelność w kwocie 651 895,38 zł, przy czym na użytek tego oświadczenia o potrąceniu, strona pozwana ponownie dokonała zgłoszenie tej samej wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości, którą zgłosiła pierwotnie po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, traktując to kolejne zgłoszenie jako uzupełniające.

Według ustaleń sądów obu instancji - czego strona pozwana nie kontestuje w skardze kasacyjnej - dochodzona przez Syndyka w tym procesie wierzytelność obejmuje należności, które stały się wymagalne po ogłoszeniu upadłości układowej, a przed wydaniem postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia upadłości, przy czym jeśli chodzi o pierwsze oświadczenie o potrąceniu w kwocie 89 401, 55 zł, zawarta jest kwota 68 177,84 zł, której syndyk w tej sprawie nie dochodzi, natomiast pozostała kwota 20 824,96 zł stanowi należność dochodzoną niniejszym pozwem i stała się wymagalna po ogłoszeniu upadłości układowej. Z kolei należność w kwocie 651 895,38 zł objęta drugim oświadczeniem o potrąceniu, stała się wymagalna po złożeniu pierwszego oświadczenia o potrąceniu, a przed zmianą sposobu prowadzenia upadłości z układu na likwidację.

W ramach orzeczeń wydawanych w postępowaniu upadłościowym, oba oświadczenia o potrąceniu nie zostały uznane za skuteczne i w tej materii orzeczenia są prawomocne.

Rozdział 2 działu II tytułu III części pierwszej u.p.u.n., regulujący skutki ogłoszenia upadłości co do zobowiązań upadłego został podzielony na trzy oddziały. Pierwszy zawiera przepisy ogóle (art. 83-86). Drugi dotyczy skutków ogłoszenia upadłości co do zobowiązań upadłego w razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu (art. 87-90), zaś trzeci takich skutków w razie ogłoszenia upadłości likwidacyjnej (art. 91-118).

Zgodnie z art. 89 ust. 1 pkt. 1 u.p.u.n. w czasie trwania postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu, aż do jego umorzenia lub zakończenia, albo zmiany postanowienia o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu na postawienie o ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej, potrącenie wzajemnych wierzytelności między upadłym i wierzycielem nie jest dopuszczalne, jeśli wierzyciel stał się dłużnikiem upadłego po ogłoszeniu upadłości. Wierzyciel, który chce skorzystać z potrącenia, składa o tym oświadczenie nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności.

Z kolei stosownie do przepisów zamieszczonych w oddziale normującym skutki ogłoszenia upadłości likwidacyjnej co do zobowiązań upadłego, potrącenie wierzytelności upadłego z wierzytelnością wierzyciela jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości, chociażby termin wymagalności jednej z nich jeszcze nie nastąpił (art. 93 ust. 1 u.p.u.n.), jednak potrącenie nie jest dopuszczalne, jeżeli wierzyciel stał się dłużnikiem upadłego po dniu ogłoszenia upadłości (art. 95 u.p.u.n.). Również i tym przypadku, wierzyciel, który chce skorzystać z prawa potrącenia, składa o tym oświadczenie, nie później niż przy zgłoszeniu wierzytelności.

Przed wejściem w życie u.p.u.n., problematyka układu i upadłości była unormowana w dwóch aktach prawnych, które przewidywały odrębne zasady dopuszczalności potrąceń wzajemnych wierzytelności upadłego i wierzycieli (art. 39 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo o postępowaniu układowym, Dz. Nr 93, poz. 836, z późn. zm. oraz art. 34-37 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe, j. t. Dz. U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512, ze zm.).

Ustawa - prawo upadłościowe i naprawcze w wersji obowiązującej przed 1 stycznia 2016 r., dopuszczała po ogłoszeniu upadłości, zmianę postanowienia w przedmiocie sposobu prowadzenia upadłości, a mianowicie z możliwości zawarcia układu na likwidację majątku upadłego i odwrotnie (art. 16 i 17 ust. 1 u.p.u.n.).

W związku z tym, w odniesieniu do oceny wpływu ogłoszenia upadłości na zobowiązania upadłego w razie zmiany sposobu prowadzenia postępowania

upadłościowego z postępowania z możliwością zawarcia układu na postępowanie likwidacyjne, stosownie do art. 118 u.p.u.n., skutki ogłoszenia upadłości wymienione w oddziale trzecim rozdziału 2, działu II u.p.u.n., powstawały z dniem wydania postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia postępowania. Zatem, w takiej sytuacji dopuszczalność potrącenia należy oceniać na podstawie art. 93-96 u.p.u.n.

W konsekwencji dopuszczalne jest dokonanie przez wierzyciela upadłego potrącenia wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości z możliwością zawarcia układu, z wierzytelnością upadłego powstałą po dacie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, lecz przed wydaniem postanowienia o zmianie sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu na postępowanie obejmujące likwidację majątku upadłego, z tym, że skuteczność oświadczenia o potrąceniu lub zarzutu potrącenia opartego na zgłoszonym w ramach postępowania upadłościowego oświadczenia o potrąceniu zależy od tego, czy czynności te zostały dokonane najpóźniej przy uzupełniającym zgłoszeniu wierzytelności innych, aniżeli te, które zostały zgłoszone na listę wierzytelności po ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu (art. 93 ust. 1 i art. 96 w zw. z art. 118 u.p.u.n. w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r.).

Przepisy art. 93 ust. 1, art. 95 w zw. z art. 118 u.p.u.n. nie mogą być wykładane w oderwaniu od normy zawartej w art. 96 u.p.u.n. Regulacje prawa upadłościowego dotyczące dopuszczalności potrącenia wymagają ścisłej wykładni, aby nie doprowadzić do zniweczenia celu tego postępowania, a tym samym do obejścia zasad zaspakajania się przez wierzycieli z masy upadłości. Dla skuteczności oświadczenia o potrąceniu konieczne jest sprzężenie tej czynności prawnej ze zgłoszeniem wzajemnej wierzytelności na listę, jednak nie jest dopuszczalne kolejne zgłoszenie tej samej wierzytelności, po to tylko, aby skorzystać z możliwości potrącenia z wzajemną wierzytelnością upadłego.

Dokonując interpretacji przepisu art. 118 u.p.u.n., w kontekście dopuszczalności skorzystania przez wierzyciela upadłego z instytucji potrącenia, gdy doszło do zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego

z układu na likwidację, Sąd Najwyższy w powołanym przez Sądy obu instancji wyroku z dnia 22 marca 2012 r. V CSK 95/11, wyjaśnił, że skoro przepis art. 118 u.p.u.n. odsyła wprost do przepisów regulujących skutki ogłoszenia upadłości likwidacyjnej gdy następuje zmiana sposobu prowadzenia upadłości z układu na likwidację i nie zawiera w tym względzie wyłączeń, to z uwagi także na treść art. 96 u.p.u.n. nie można odmówić wierzycielowi upadłego prawa do zgłoszenia nowych wierzytelności (nie tylko tych, które stały się wymagalne zgodnie z art. 91 ust. 1 u.p.u.n., czy tych niepieniężnych, które uległy przekształceniu z majątkowych niepieniężnych w zobowiązania pieniężne - art. 91 ust. 2 u.p.u.n.) i stosownych oświadczeń w przedmiocie potrącenia, przy czym przepis ten nie sanuje skutków upływu terminu prekluzyjnego dla wierzytelności zgłoszonych wcześniej, co oznacza, że ich ponowne zgłoszenie lub złożenie co do nich oświadczenia o potrąceniu jest niedopuszczalne, bowiem lista wierzytelności mimo zmiany upadłości układowej na likwidacyjną jest nadal jedna, a tylko zmianie ulega sposób zaspokojenia wierzycieli.

W konsekwencji zaprezentowana przez stronę pozwaną w skardze kasacyjnej wykładnia powyższych przepisów nie zasługuje na aprobatę. Nie można też podzielić ogólnego poglądu sądów obu instancji, iż przez wzgląd na treść przepisów art. 52 i art. 61 u.p.u.n., datą ogłoszenia upadłości dla oceny możliwości skutecznego potrącenia jest data ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu i to nawet gdy następnie dojdzie do wydania postanowienia o zmianie formy upadłości z układowej na likwidacyjną. Takiemu stanowisku przeczy jednoznaczna treść art. 118 u.p.u.n., a także układ redakcyjny przepisów regulujących wpływ ogłoszenia upadłości na zobowiązania upadłego, które zostały zamieszczone w trzech oddziałach.

Natomiast co do zasady, trafnie sądy obu instancji zwróciły uwagę na podstawę uwzględnienia powództwa w następstwie nieskuteczności potrącenia, a to wobec braku przedstawienia do potrącenia własnej nowej wierzytelności, która nie została objęta zgłoszeniem na listę wierzytelności po ogłoszeniu upadłości układowej.

W stanie faktycznym niniejszej sprawy nie mogło dojść do umorzenia dochodzonej przez Syndyka masy upadłości wierzytelności, a w konsekwencji do oddalenia powództwa, gdyż strona pozwana dokonując potrącenia z wierzytelnością upadłego w kwocie 651 895,38 zł, (składającej się na kwotę dochodzoną niniejszym pozwem, powstałej po pierwszym oświadczeniu o potrąceniu w postępowaniu upadłościowym, a przed zmianą sposobu prowadzenia upadłości) po wydaniu postanowienia o zmianie formy prowadzenia postępowania upadłościowego, przedmiotem uzupełniającego zgłoszenia wzajemnej wierzytelności uczyniła wierzytelność w stosunku do upadłego, którą już wcześniej zgłosiła na listę wierzytelności, a zatem sprzecznie z art. 96 u.p.u.n. w zw. z art. 118 u.p.u.n.

Nie mogło również dojść do umorzenia wierzytelności co do pozostałej kwoty dochodzonej pozwem 20 824,96 zł, ponieważ wprawdzie była objęta oświadczeniem o potrąceniu zgłoszonym w terminie określonym w art. 89 ust. 3 u.p.u.n. i została sprzężona ze zgłoszeniem na listę wierzytelności, wzajemnej wierzytelności w stosunku do upadłego powstałej przed ogłoszeniem upadłości z możliwością zawarcia układu, ale strona pozwana stała się dłużnikiem upadłego w zakresie tej kwoty już po ogłoszeniu upadłości i z uwagi na treść art. 89 ust. 1 pkt 1 u.p.u.n. potrącenie w tym czasie nie było dopuszczalne. Natomiast, podniesiony po zmianie formy postępowania upadłości z układowej na likwidacyjną zarzut potrącenia oparty na złożonym oświadczeniu o potrąceniu w sierpniu 2012 r. okazał się także bezskuteczny, gdyż z naruszeniem art. 96 w zw. z art. 118 u.p.u.n., strona pozwana sprzęgała z tym zarzutem zgłoszenia tej samej wierzytelności która została już wciągnięta na listę wierzytelności w czasie prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu. Sama zmiana formy postępowania upadłościowego z układowej na likwidacyjną nie oznacza, że automatycznie następuje skutek potrącenia zgłoszonego w czasie i co do wierzytelności, kiedy ze względu na treść art. 89 ust. 1 pkt. 1 u.p.u.n. było to bezskuteczne. Również i w tym przypadku wymagane było zachowanie przesłanek z art. 96 w zw. z art. 118 u.p.u.n., których strona pozwana nie wykazała.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i art. 99.

Na zasądzone koszty postępowania kasacyjnego składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 12 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 7 i § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, j.t. Dz. U. z 2013 r., poz. 490 ze zm. w zw. z § 21 i 23 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Dz. U. poz. 1804).

kc